

Вікторія ГРИЦЬКО,

Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто проблему формування економічно-правової культури дітей молодшого шкільного віку в сучасних економічних умовах. Обґрунтовано значення економічно-правової культури особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Окреслено шляхи формування економічно-правової культури дітей молодшого шкільного віку в умовах загальноосвітньої школи. Актуалізовано проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів з питань економічної та правової освіти школярів як одну з найважливіших проблем сучасної системи педагогічної освіти.

Ключові слова: економічне мислення, правова свідомість, економічно-правова культура учнів, загальна культура, майбутні вчителі початкових класів, гуманітарно-педагогічний коледж.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перехід до ринкової економіки в усіх сферах життя нашої країни визначає необхідність послідовного збагачення теорії та практики економічної освіти молоді в усіх освітніх установах, зокрема й в умовах гуманітарно-педагогічного коледжу. Соціально-економічні умови актуалізують потребу в економічній освіті всіх членів сучасного суспільства. Це, передусім, зумовлено тим, що економічна грамотність населення, а особливо молоді, є показником досягнутого рівня цивілізованості суспільства, потенціалом для його подальшого розвитку. Водночас, необхідно усвідомлювати, що економічна підготовка учнів не повинна здійснюватися відокремлено від формування життєвих і культурних цінностей, оскільки економічна освіта не є самоціллю, а складовою загальної базової культури особистості.

Робота в умовах ринкової економіки, різноманітність форм власності, нова роль особистості в системі виробництва, розподілу й обміну, принципово

нові вимоги до економічного мислення і діяльності працівників – усе це учні покликані осмислювати й засвоювати в межах шкільної програми, починаючи з початкових класів, щоб виявляти максимум самостійності під час вибору подальшого шляху життєдіяльності. Вирішення цього завдання можливе лише за умови розробки відповідної навчальної програми і навчальних планів, наявності в школі педагогічних кадрів, які теоретично і практично володіють основами економіки, методикою економічної освіти і виховання учнів. Світовий досвід є переконливим свідченням, що основи ділових якостей підприємця, економічно-правова грамотність і культура поведінки особистості в умовах ринкової економіки закладається з дитинства [1, с. 67].

Проблема формування економічної та правової свідомості і мислення, необхідність здійснення початкової економічно-правової підготовки підростаючого покоління зумовлені сучасними економічно-правовими умовами розвитку суспільства. Нині необхідними є такі якості особистості, як діловитість, підприємливість, відповідальність, організованість, ощадливість, висока моральна стійкість, цивільна та правова самосвідомість, духовність підростаючого покоління. Це ті моральні основи, на яких ґрунтується структура окремої особистості та цивілізованого суспільства загалом.

У вирішенні цієї проблеми особливе місце і роль належать вчителю початкових класів. Тому від його цілеспрямованої економічно-правової підготовки залежить якість навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку, повноцінне залучення школярів до життєдіяльності у сучасних умовах суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових колах проблема економічно-правового виховання особистості досліджується на філософському, психологічному і загальнопедагогічному рівнях. Аспекти правової та економічної освіти розглядаються в контексті діалектичної взаємодії економічної культури та правової свідомості особистості із загальною культурою суспільства (Л. Абалкін, Л. Пономарьов, В. Попов, Г. Смирнов, В. Феофанов). Науковці розглядають економічно-правову культуру як

конкретно-історичне явище, що має тісний зв'язок з правовою та економічною культурою суспільства, ядром якої є розвинена суспільна правосвідомість, де формується сама ідея закону, держави і влади (Б. Андрусин, Г. Васянович, А. Гетьман, М. Городиський, Л. Зеліско, В. Котюк, Л. Мацук, І. Романова, І. Федоров, М. Фіцула, М. Щербань та ін.). У наукових розвідках дослідників висвітлені принципи (Т. Болотіна), зміст (В. Антонов, Я. Соколов), форми і методи (А. Прутченков, Е. Шабельник, М. Шкробова), умови (Н. Еліасберг, А. Нікітін, С. Морозова, Т. Степанова, З. Шнекендорф) економічно-правового виховання школярів.

Однак проблемі підготовки майбутніх учителів початкових класів з питань економічної та правової освіти школярів як однієї з найважливіших проблем сучасної системи педагогічної освіти приділено недостатньо уваги. У зв'язку з цим, розгляд окресленої проблеми є актуальним в силу підвищення вимог суспільства до економічно-правової культури, соціалізації молодших школярів у сучасних умовах.

Мета статті полягає в обґрунтуванні шляхів підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування основ економічно-правової культури дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для сучасної системи педагогічної освіти нині набуває особливої важливості проблема якісної підготовки учителів початкових класів. Адже для створення сучасної економіки і суспільних відносин взагалі, для розвитку соціальної, правової та культурної сфер суспільства необхідна лише якісна освіта (від початкової школи до ВНЗ) – гарантія багатства і процвітання будь-якої країни. Інноваційний характер наукових підходів до вирішення цієї проблеми неухильно супроводжується появою цілої низки ініціювань і нововведень, «які в сукупності спричинюють більші або менші глобальні зміни у сфері освіти і трансформації її змісту і якості» [2, с. 77].

У процесі введення нових державних освітніх стандартів, оновлення змісту освіти, зміни потреб особистості, суспільства і держави формується

соціальне замовлення в системі педагогічної освіти. Це виявляється у вимогах щодо підготовки нового покоління педагогів, здатних до інноваційної професійної діяльності, які володіють необхідним рівнем методологічної, економічно-правової культури і сформованої готовності до безперервного процесу освіти протягом усього життя [3, с. 198]. Така тенденція переорієнтовує освітній процес на гуманістичні цінності, розкриття творчого потенціалу особистості, зумовлює приведення системи підготовки майбутніх учителів молодших класів у відповідність до міжнародних освітніх стандартів.

Концептуальні дослідження проблем та напрямів побудови громадянського й економічного суспільства з його самодостатньою освітньою інфраструктурою (Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Державна програма «Вчитель», Концепція педагогічної освіти, Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті) засвідчують здатність держави трансформувати освітній простір згідно з вимогами і стандартами Болонської декларації та зумовлюють об'єктивні орієнтири для розвитку української освіти: демократизація держави розпочинається з демократизації навчального закладу, а інтеграція країни в європейський простір – з доступу громадян України до якісної освіти та утвердження високого статусу педагогічних працівників в українському суспільстві [4, с. 79–81].

Інтеграція вітчизняної освіти у світовий освітній простір має базуватися на засадах пріоритету економічних і правових інтересів, збереження та розвитку інтелектуального потенціалу нації, миротворчої спрямованості міжнародного співробітництва, системного і взаємовигідного характеру співробітництва, толерантності в оцінюванні здобутків освітніх систем зарубіжних країн та адаптації цих здобутків до потреб національної системи освіти [5, с. 146].

Специфіка підготовки вчителя початкової школи пов'язана з багатофункціональністю його діяльності. Учитель початкової школи повинен не лише володіти предметними знаннями та вміннями, але й мати здатність до

моделювання, планування, проектування навчально-виховного процесу, яка дасть йому можливість ефективно формувати особистість молодшого школяра. Тоді як основними напрямками в підготовці вчителя є забезпечення формування у студентів професійної компетентності, фахової, економічно-правової, комунікативної культури, розвиток педагогічного, критичного мислення у структурі педагогічного процесу та виробничих функцій, моделювання та вирішення педагогічних задач, аналізу проблемних ситуацій педагогічної взаємодії та ін. [6, с. 14].

Вивчаючи проблему професійно-педагогічної підготовки вчителів початкових класів, А. Терещенко зазначає, що головним завданням освітнього закладу, що їх готує, є формування суб'єкта професійної діяльності, який здатен творчо розв'язувати проблемні ситуації в педагогічній діяльності у спільній взаємодії з учнями. На думку дослідниці, у сучасній школі повинна працювати яскрава, масштабна, творча особистість учителя, який володіє системними знаннями про людину і закономірності її розвитку та життєдіяльності, новими педагогічними технологіями щодо формування громадянськості, духовності, а також естетичної, трудової, економічної та правової культури, мистецтвом спілкування й організації освітнього процесу [3, с. 200].

Здійснюючи аналіз специфіки підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування правосвідомості та економічної культури учнів, С. Васирина розглядає означену підготовку як складний комплексний багатофункціональний процес, зорієнтований на усвідомлення мотивів, потреб у формуванні правосвідомості та економічної культури; оволодіння економічними і правовими знаннями, вміннями, навичками у процесі навчально-пізнавальної, практичної та самостійної діяльності [7, с. 134].

Необхідно враховувати, що формування економічно-правової культури особистості відбувається в межах вікових особливостей і вимагає урахування певного рівня розумового розвитку дитини, здатності сприймати, застосовувати й оцінювати суспільні норми і свої вчинки; емоційного розвитку, зокрема

здатності співпереживати, співчувати; особистого досвіду свідомих морально-правових справ та їх самооцінки. Тому в системі економічно-правової освіти школярів важливу роль відіграє формування та постійний розвиток економічно-правової культури.

Молодший шкільний вік – це початкова ланка системи освіти та найсприятливіший період для формування моральних якостей особистості як основи економічно-правової компетентності громадян [8]. У цей період починає реально формуватися особистість дитини, зростає дієвість економічних та морально-правових уявлень, формуються перші економічно-правові судження й оцінки, емоційно-вольова сфера з ієрархією інтересів і мотивів поведінки, що, відповідно, детерміновано соціальним оточенням, насамперед типовими для даного етапу розвитку взаємин з дорослими [9, с. 96].

Відтак, основними завданнями вчителя початкових класів, реалізація яких забезпечує ефективність педагогічного супроводу економіко-правової освіти учнів, а відповідно і завданнями приведення у відповідність до сучасних вимог підготовки вчителя, його професійної готовності до економіко-правової освіти молодших школярів є:

1) володіння майбутніми вчителями початкових класів основами економічних та правових знань;

2) сприяння формуванню у дітей розуміння фундаментальних принципів і цінностей, таких як права людини, демократія, економіка, правова держава, що становлять основу демократичного й економічного суспільства в Україні;

3) знання методики економіко-правової освіти, що передбачає чітке уявлення цілей, завдань і змісту, володіння методами здійснення економічної та правової освіти, знання основних напрямів і форм її організації;

4) володіння способами діагностування та виявлення рівня економічної освіченості, правової вихованості та правосвідомості;

5) вирішення завдань економічної та правової освіти в системі загальноосвітньої школи з урахуванням вікових, статевих та індивідуальних особливостей;

б) знання методики формування ключових компетентностей (соціальної, громадянської, загальнокультурної, інформаційно-комунікативної) молодших школярів;

7) формування у студентів знань про необхідність прищеплення молодшим школярам умінь діяти в життєвих ситуаціях згідно з вимогами законів, основ правових та громадянських знань, вироблення в них навичок правомірної поведінки, практичного застосування норм права.

Майбутні учителі початкових класів повинні усвідомлювати, що економіка та правознавство в початковій школі повинні реалізуватись на основі знань, умінь і навичок, які учні отримали в дошкільних закладах, сім'ї. Тому основним завданням учителя є сприяння інтеграції уже отриманих знань молодших школярів у зміст інших предметів (математика, читання, трудове навчання, природознавство). Адже молодший шкільний вік – це період набуття базових життєвих знань, навичок і формування процесів розуміння, усвідомлення власного життєвого досвіду та довколишнього світу. У таких умовах школярі залучаються до азів економічної та правової грамотності. У них формується нове економіко-правове мислення на основі ознайомлення з економічними та юридичними правилами життєдіяльності в суспільстві, створюється підґрунтя для подальшого вивчення економічних та правових дисциплін в основній та старшій школі.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. На основі проведеного дослідження встановлено, що в сучасній педагогічній освіті не існує чіткого спрямування професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до економічної та правової освіти молодших школярів. Водночас, якщо у процесі навчання студентів в гуманітарно-педагогічному коледжі не здійснювати цілеспрямовану підготовку до економічної та правової освіти учнів початкових класів, то не будуть створюватися передумови для подальшого вдосконалення педагогічних умінь і навичок майбутніх учителів для формування економічно-правової культури учнів початкових класів як важливого елемента базової культури особистості.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці авторських методик підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування економічно-правової культури молодших школярів.

Список використаної літератури

1. Дронжек Н. В. Формування основ правової культури дітей старшого дошкільного віку в сучасних умовах / Н. В. Дронжек // ScienceandEducation a NewDimension : PedagogyandPsychology. – 2015. – № 46. (23). – С. 67–69.
2. Карпець Л. А. Професіоналізм як синтез освіти, знання і виховання / Л. А. Карпець // Практична філософія. – 2010. – № 2. – С. 76–79.
3. Терещенко А. О. Концептуальні засади формування організаційної культури майбутнього вчителя початкових класів / А. О. Терещенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Сер. : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 120. – С. 196–201.
4. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства : генеза та сучасність : монографія / Ю. Ю. Калиновський. – Харків : Право, 2008. – 288 с.
5. Морозов А. С. Правова культура як компонент підготовки фахівців сучасного стандарту / А. С. Морозов // Педагогічний альманах. – 2009. – Вип. 4. – С. 145–150.
6. Хмель Н. М. Формування психологічної готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах соціально-економічних змін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.10 «Організаційна психологія; економічна психологія» / Н. М. Хмель. – К., 2011. – 22 с.
7. Васирина С. І. Психологічні передумови формування правосвідомості учнів у процесі вивчення права / С. І. Васирина // Нові технології навчання. – 2013. – Вип. 79. – С. 132–136.
8. Андрусишин Б. І. Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні [Електронний ресурс] / Б. І. Андрусишин // Юридичний журнал. – 2008. – № 4. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2635>
9. Булда А. А. Методика формування знань про державу в учнів основної школи на уроках історії та правознавства / А. А. Булда, В. В. Маньгора. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 175 с.

Грицько В. Подготовка будущих учителей начальных классов к формированию экономическо-правовой культуры младших школьников

В статье рассмотрена проблема формирования экономическо-правовой культуры детей младшего школьного возраста в современных экономических условиях. Обосновано значение экономическо-правовой культуры личности на современном этапе развития общества. Определены пути формирования экономическо-правовой культуры детей младшего школьного возраста в

условиях общеобразовательной школы. Актуализировано проблему подготовки будущих учителей начальных классов по вопросам экономического и правового образования школьников как одной из важнейших проблем современной системы педагогического образования.

Ключевые слова: экономическое мышление, правовое сознание, экономически правовая культура учащихся, общая культура, будущие учителя начальных классов, гуманитарно-педагогический колледж.

Grytsko V. Training of future primary teachers to formation of economic and law culture of junior schoolchildren

The problem of formation of economic and law consciousness and thinking, as well as the need of implementation of the initial economic and law training of the young generation are predetermined by the current economic and law conditions of society's development. The necessary qualities are business activity, enterprise activity, responsibility, organizing, thrift, high moral stability, civil and law consciousness, spirituality of the young generation. These are the moral foundations the structure of the individual and civilized society in general are based on. Solving this problem, a special place and role is dedicated to the teacher of primary school. The quality of education and upbringing of the young generation, full-fledged involvement in life in the modern conditions of social development directly depends on its purposeful training.

The basic tasks of the primary school teacher within the economic and law education of junior pupils include the students' mastering of the basics of economic and law knowledge; fostering the understanding of the fundamental principles and values of children, such as human rights, democracy, economics, and the rule of law, which form the basis of a democratic and economic society in Ukraine; development of economic education, law education and law awareness among junior pupils; formation of key competencies (social, civil, general cultural, information and communicative) among junior pupils; encouraging young students with the ability to work in life situations in accordance with the requirements of laws, the foundations of law and civic knowledge, the development of skills in lawful behaviour, the practical application of the law; facilitating the integration of already acquired knowledge of junior pupils in the content of other subjects (mathematics, reading, labor studies, nature science). The junior school age is a period of acquiring basic knowledge of life, skills and forming processes of general understanding and understanding of individual's own life experiences and the world around them. Formation of economic and law culture of junior pupils takes place within the age peculiarities and requires taking into account a certain level of mental development of the child, the ability to perceive, apply and evaluate norms and actions; emotional development, in particular the ability to sympathize; personal experience of conscious moral and law affairs and their self-esteem.

Key words: economic thinking, legal consciousness, economic and law culture of students, general culture, future teachers of primary school, humanitarian and pedagogical college.